

1/2 n 12 v. 18 pages

298

Körtvélyessy
Eger.

MAGYAR KÖZJOG

IRTA: Dr. KMETY KÁROLY

A BUDAPESTI KIR. PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEMEN A MAGYAR KÖZJOG ÉS
MAGYAR KÖZIGAZGATÁSI JOG NYILVÁNOS RENDES TANÁRA,
VOLT ORSZÁGGYÜLESI KÉPVISELŐ.

HATODIK KIADÁS

BUDAPEST, 1926.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA.

NÉHAI

Dr. LECHNER ÁGOSTON

A KÖZJOG ÉS KÖZIGAZGATÁSI JOG
NAGYÉRDEMŰ PROFESSORA

EMLÉKÉNEK

A SZERZŐ.

ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
rakt. sz.: MJ 14.491
lelt. sz.: 76.197

Nyomatott a Győri Hírlap nyomdai műintézet gyorsajtóján Győr, Baross-ut 36. Telefon 239. - 4945

1987 FEB 25

BEVEZETÉS.

A magyar nemzet multja és jövője.

I.

Magyar nemzetünk az 1896-ik esztendőben európai államéletének ezredik évét kegyeletesen megünnepelte. A magyar »birodalom« törvényhozása méltó örökemlékezet okáért magasfokos szavakkal iktatta az 1896. évi VII. törvénycikkbe az ezeréves fennállásnak megünnepelését. E törvényben olvassuk nemzeti multunknak következő találó rövid jellemzését:

»A magyar Szentkorona országainak törvényhozása vallásos áhitattal ad hálát az Isteni Gondviselésnek, hogy az Árpád és vitéz hadai által megalapított hazát oltalmába fogadta, fejedelmeit bölcseséggel, népét erővel és önfeláldozó hazaszeretettel megáldotta és az országot jó és balsorsban segítve, annak lételet ezer éven át sok viszontagság között is fenntartotta.«

A souverain törvényhozás, a »Szent korona egész teste« »totum corpus Sacrae regni coronae«, mélységes hódolattal hajlik meg a Mindenható Isteni Gondviselés előtt annak tudatában és erős hitében, hogy csakis ennek különösen kedvező kegyelme adhatott erőt a magyar népnek arra, hogy dacolva, gyakran dicsőségesen megküzdve ezer év pusztító viharával, sértetlenül megőrizze alkotmányos szabadságát, függetlenségét és teljesithesse rendeltetésszerű feladatát az emberiség nemzetekinek társaságában. Csak azon nagy és kiváló lelki tulajdonságok, melyekkel a Gondviselés a magyar népet felruházta, derithetik föl, magyarázhatják meg állami fenn-

maradásunk titkát. Kiválóan tündöklő e lelki tulajdonok között a harci erény, a vitézség, hiszen: »Regnum istud Hungariae, cum partibus sibi subjectis, in medio, faucibusque hostium situm est positum est, quod gladio semper et armis tutari, defendique solet«,¹⁾ mondja a legnagyobb magyar törvénytudó. Ámde ezen erénye, számra sokkal hatalmasabb s fegyveres harcban szintén jeleskedő szomszéd nemzetek ellen alig biztosíthatja vala ily állandósággal a magyar nemzeti létet, ha nincs párosulva szellemi és szívbeli nagy tulajdonságokkal, bölcs mérséklettel és mint az előlídezett törvény is mondja, »őnfeláldozó hazaszeretettel«, büszkeségig menő önbecsüléssel, a jobb jövőben való törhetlen hittel és kitartással, a közélet, a nemzeti sors iránti érdeklődéssel és mindenekfölött való szabadságérzettel és szeretettel. Ezen »Istentől nyert« lelki erényeken nyugszik a magyar nép politikai vagyis államalkotó képessége; ezeknek az erényeknek tenntartása s ha részben elvesztettük volna, visszaszerzése, ápolása, erősítése, kell hogy nemzeti törekvéseink főcélja, politikánk ideálja legyen, mert a második ezer évben is csak ezen már kipróbált erények lehetnek létünk, haladásunk és dicsőségünk biztosítékai. Ez erényekben szinte kimeríthetlen forrása volt rendelkezésére az állam vezéreinek, bölcs fejedelmeknek és kormányzóknak, melyből bőségesen meritvén, gyarapították az állami életképesség teljességéhez szükséges szellemi és erkölcsi erőket.²⁾

1) Werbőczy: Tripartitum. Első rész. 18. cím.

2) »A politikai érzéseknek az önfentartási ösztönnek tündöklőbb példái sehol sem találhatók, mint ezeréves fennmaradásunk és szabadságunk történetében . . . mondja gróf Andrassy Gyula »A magyar állam fennmaradásának és alkotmányos szabadságának okai« c. művében. Egyik nép sem tesz túl rajtunk a nemzeti érzés mértékében és állandóságában; és sehol sem fakadt az érzésből szívósabb munka, állhatatosabb kitartás, becsesebb — mert nehezebben kivívható — eredmény, sehol sem párosult ez az érzés több politikai belátással és fellobbanó vérünk mellett is higgadtabb megfontolással, mint nálunk.«

»A magyar nemzet csodálatos megmaradása problémájának megoldása a nemzet nagy tehetségeiben és képességeiben rejlik, mondja Beöthy Ákos A magyar államiság küzdelmei Budapest 1901. című műve 89. lapján. . . . Nagy katonai, culturalis és politikai képességeket kellett folyton termelnie és elfogyasztania, hogy folyton körülviharzott állását megtarthassa . . . Kiváló tulajdonsága a nemzetnek a viszonyokhoz való alkalmazkodás . . . képes volt felvenni a keresztény

II

Alig léptük át a második évezred küszöbét, sok jó reménnyel és a mult által is táplált nemzeti önérzettel, mikor a Gondviselés kifürkészhetlen akarata szörnyű csapást, az eddigi történeti megpróbáltatásoknál összehasonlíthatlanul súlyosabbat mért nemzetünkre.

Az ellenségek által felidézett 1914-ben kitört borzalmas világháboru, melyet létünkért becsülettel vívtunk, szerencsétlen kimenetelével súlyos belső megrendüléseket idézett föl (1918—19.) és oly békeszerződésnek nevezett, igaztalan és bosszuálló diktatumnak elfogadására kényszerített, melyhez fogható a világtörténet nem mutat föl.

Ez a trianoni békeparancs, melyet Csonka Magyarország törvényhozása hivatalosan is gyászkeretbe foglalt előbeszéd után¹⁾ cikkelyezett be az 1921. évi XXXIII. t.-cikkbe, szét-

világrend egész nagy erkölcsi és szellemi tartalmát... s a foszlogató lovashadból a kereszténység első védelmezője lett.

»Őseink bölcs önmérsékletéről, melyet főfentartó erényünknek tart, így ír gróf Andrássy Gyula imént idézett műve (35. l.): »Helyes ösztön vezetett bennünket, midőn megállottunk annál, a mit kezdetben elfoglaltunk és nem törekedtünk ez országon túl hódításokat tenni... ez ösztön mindig megvédett oly hadviseléstől, melynek célja csak hódítás volt. A hódítás politikája nálunk sohasem vált nemzetivé. Nem hívtuk ki szomszédainkat élet-halál tusára; számban nem erős fajunk nem szóródott el tulságosan nagy területen, a hunok és avarok sorsától ez mentett meg bennünket.»

¹⁾ „Tekintettel a kényszerhelyzetre, mely Magyarországra a világháboru szerencsétlen kimenetele folytán előállott, és amely annakidején a magyar kir. kormánynak a békeszerződés aláírására vonatkozó elhatározásánál is döntő súlylyal bírt, az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit-Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal (Szövetséges és társult hatalmak) továbbá Belgiummal, Kinával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlavon állammal, Sziammal és Cseh-Szlovák országgal (Szövetséges és társult hatalmak). 1920. június 20-án, a Trianonban kötött békeszerződés, a hozzátartozó térképekkel és a békeszerződés egyes rendelkezéseinek függelékeivel, valamint a békeszerződés kiegészítéséül ugyancsak 1920. június 20-án kelt jegyzőkönyvvel és nyilatkozattal együtt, a Magyar Állam törvényei közé iktattatik.“ E törvény 1921. július 31-én hirdettetett ki.

tépte a magyar szent korona testét. A kiszakított részeket szomszédos idegen uralmak alá vetette, nemzeti életünk tolyamatát összezsugorított területre szoritotta.

Am a hullámzó indulatokkal és brennusi kardokkal, mért diktatum, a nyers erőhatalom műve, nemcsak örökéletű, de még hosszúéletű sem lehet.

Az Isteni örökigazságot sirba teheti a belátás hiánya, a gyűlölet, de az a sirból is kitör és eget kér. A trianoni szörnyítélet revízióját és a magyar feltámadást a pokol kapui sem fogják meghiusítani. Addig pedig saját históriánk tanúságaiból merítsük magatartásunk irányelveit, a helyzet mérlegelésének és megértésének, a meg nem ingatható kítartásnak bölcsességét. A mikor a közjog szerény kézikönyvét adom hallgatóim kezébe, óva intem őket a nemzet jövőjén való kétségbeeséstől, a kishitűségtől, hinniök kell azt, hogy el fog jönni mielőbb az idő k teljessége; a magyar szent korona jogrendszere újra élővé lesz a Kárpátoktól az Adriáig. Elgázolt országunk jövője hát nem oly setét, mint a jelen sa minőnek elleneink óhajtják.

»Van biró a felhők felett, áll a villámos ég!«

2. §. Hungaria Semper libera.

A magyar állam ezeréves európai életének legjellemzőbb és legértékesebb sajátága, állandó kísérője és őre a szabadság. Szabad ország voltunk a honfoglalástól mai napig. A szabadság a belső államéletben az alkotmányosság által valósul, kifelé a többi államhoz való vonatkozásban pedig a függetlenség által. Teljes igazsággal hangoztathatják törvényeink a büszke mondást: »Hungaria semper libera«.

I.

Az ezeréves alkotmányosság a magyar faj politikai képességének, államszervező bölcsességének legfényesebb bizonyosága. A szabadságszeretet, melyet fajunk még őshazájából hozott ide át, a közéletben érvényesülve, csak alkotmányos államot alkothatott, türhetett és szerethetett meg, melyben a hatalmat a nemzet birta és gyakorolta, melyben a szeszélyes egyéni önkény uralma gyökeret verni sohasem tudott. A nemzet egy volt az állammal. A nemzet maga volt az állam; az állami öntudat és érzület teljesen áthatotta s egybefonta a magyar népet; nem oly hatalmi keret volt a magyar állam, mely, ha összetörik, széthull és szerteülrik annak nemzetül nem szer-

vezett népe, prédájává lesz az első idegen hódítónak, szolgájává egy rettegett kényurnak; a magyar nép igazi nemzetindividuum, nemzet-állam; ezért nem phrasis, de reális valóság, hogy alkotmányosságunk összenőtt létünkkel, az alkotmányos szabadság volt az államiság életető eleme, annak elveiben és intézményeiben a nemzet szellemi, erkölcsi, kedélyi világa — egyszóval az u. n. nemzeti genius — a maga eredeti őszerejével nyilatkozott meg. És e geniusban nem volt semmi exclusiv gög, semmi korlátolt elfogultság, semmi ellenszenves vagy lázító más népelemekre, de sőt a szabadság eszméjével inkább vonzotta, tiszteletre és bizalomra gerjesztette, s legtöbbször csatlakozásra, önkéntes beolvadásra készítette a többi népfajokat. A kis számú magyar faj domináló tulajdonságai a közéletben is társul fogadott idegen népelemekkel erősíték az alkotmány bástyáit, mert annak védelme alatt a másképp meg nem szereshető politikai szabadságnak lettek részeseivé az idegenek is. A magyar faj ingeniumával alkotott alkotmányosságban az idők folyamán a faji uralom szinezete is elenyész, s a politikai nemzet már kora századokban megszűnik ethnographikus fogalom lenni; a »hungarus« névvel büszkén nevezi magát nemcsak a faj magyar, hanem a magyar szabadság minden részese.¹⁾ Szabadsággal nevelt magának fajilag idegen erőket a magyar, az idegen fajok e szabadsággal évezred folyamán átveszik a magyar genius számos tulajdonságait, kettőzvéen az alkotmányos ősi szabadság biztosságát...

A.

»A közsabadságnak hagyományai oly régiek, mint maga a nemzet«. Nem európai földön keletkezett a magyarnak szabadsága, mert már az ázsiai törzsszervezet is a közsabadság eszméjén alapul; a törzsi vezérek nem uralkodók, annál kevésbé despoták, hanem a törzs népe által szabadon választott vezetői a törzs életének, oltalmazói a törzsi jogrendnek, kormányzók, bírák és hadvezérek, a törzshöz tartozó nemzetségek fejeinek és az összes szabadoknak közreműködésével.

B.

A törzsek szabadságát nem temeti el sem a nemzetté tömörülés, sem az európai hon megalapítása és első állami szervezése. A törzsek önkényt — nem alávetve vagy meghódítva

¹⁾ A »hungarus« név a társországok lakóit is illette.

— szerződésileg egyesülnek a magasabbrendű nemzetegészbe, melynek szervezetében a maga teljes közvetlenségében érvényesül a közszabadság, a »nemzet-souverainitás«. A honfoglalás az egész nemzet fegyverténye, mely után minden törzs, minden nemzetség (hét, mások szerint nyolc törzs, 108 nemzetség) részesedik abban, a mit közös erővel szereztek. A főhatalom, a legfőbb rendelkező, intézkedő és bíraskodó hatalom — vitatlanul — a nemzetgyűlésnél, az összes szabadok ösgyűlésénél van; ezen állapítják meg az elfoglalt hazá közviszonyainak első rendjét is (Pusztaszer).

Hogy a honfoglalással egyidejű eme nemzetszervezetnek valóban formális szerződés, ös- vagy vérszerződés vette-e meg alapját, való-e a krónika (Anonymus), elbeszélése a vérrel megpecsételt esküről, az elsőrendű jelentőséggel nem bír, azon egybevágó és hitelesekül elfogadható adatok mellett, melyek a rövidesen jellemzett nemzetéletet leírják és bizonyítják; mindenesetre jellemző azonban e hagyomány az összerződésről még a történeti valódiság hiányában is azért, mert a nemzetnek az állami életről a névtelen jegyző korában táplált ősi felfogását s az akkori közjogi viszonyokkal bizonyára meg- egyező közvéleményét tanúsítja.¹⁾

C.

A keresztény hit felvétele és a királyság intézménye, a magyar nemzet őseredeti, ázsiai jellegét lényegesen befolyásolja, megváltoztatja, átalakítja. A pogány erkölcsök helyébe lépett keresztény erkölcs az állami közéletre hatalmasan kihat s a

¹⁾ Az összerződés valódiságát számos jogtörténészünk is vallja. Timon »A magyar alkotmány- és jogtörténet« című könyvében (48. l.) azt mondja: »A törzsek egyesülése következtében keletkezett ősi állam fennállásának alapját a nemzeti kötelék képezte, melyet az összerződés hozott létre. E nemzeti kötelék közkötelék s nem olyan, mint a hűbéres és hűbérur viszonya: a nemzeti kötelék nem egyeshez, de az összeséghez, az államhoz fűzte, a nemzet tagjává avatta az egyest... A nemzeti kötelék két köteleességet szűl a nemzet szabad tagjaira, u. m.: az általános hadi és a törvénykezési köteleességet. Minden fegyverképes szabad köteles a nemzetgyűlésen megjelenni, mely egyrészt hadi, másrészt törvénykezési gyűlés volt. Itt határoztak háború és béke felett, innen történt a hadbaindulás; a nemzetgyűlésen megy véghez a közös szerzeménynek, a hadiszákmánynak a vérszerződés rendelte felosztása; ... itt osztottak igazságot a nemzetbírák a nemzet nevében és annak ellenőrzése mellett.«

keresztény erkölcs és szellem alapján emelkedő királyság e hatást erős kézzel vezeti, érvényesíti. Az ősi államfelfogást, a közszabadság érzetét, azonban sem a monarchikus principium beoltása, sem az Ur Jézus vallása nem semmisítette meg, nem is tendált erre, kiegyeztethető volt vele. A "tulvilágról való hit megváltozott, de az államélet őseredeti szabadságának megkívánása vérében volt a nemzetnek és nem élhetett nélküle, természetének része volt a közszabadság, mely nem birta volna huzamosan elviselni, hogy róla és felette, nélküle rendelkezék királya.

A királyságot önkényt fogadta el a nemzet; a politikai mély belátás a nemzetközi helyzet felismerésének nagy ténye volt ez részéről. Egy viszontagságos század az új hazában meggyőződésé és tetté érlelte benne a szorosabb egység, hatásosabb erő kifejtés szükségének érzetét. Ebben van a királysággá alakulás igazi ösztönző oka és jelentősége; ezért az önkénytes lemondás az ősi nemzeti szabadság azon mérvéről, mely mellett az egység laza, a vezetés ingadozó maradt volna.¹⁾

»Miután a nemzet katolikus hitre tért és magának ki-

¹⁾ »A külhatalmaktól való fenyegető veszedelem megértette őseinkkel, hogy a központi hatalom erejét fokozniok kell... megérti a nemzet, hogy magánál erősebb népek között egysége és összetartása mentheli meg... ezért kész szabadságát korlátozni s fejedelmének segítségére lenni az egység fentartásában... ez az oka, hogy őseink, kiknek az engedelmeskedés sohasem esett könnyen, kik büszkeségben, rakoncátlan szellemben mindenkivel versenyeztek, a királyi hatalmat ápolják, támogatják, erőben tartják, midőn másutt elfordul tőle a közérzet... A nemzeti szoros egység iránt fogékonyrá lett minden magyar ember lelke, mert ez az egység mindenkinek közvetlenül érzett egyéni érdekeivel is összekapcsolódott... A mikor más nemzetek még keveset törődnek az állam ügyeivel, nálunk erős közérzetlet támogatja a királyt nehéz földadatában... Veszélyeztetett helyzetünk fajunk legnagyobb erényének lett okozójává: a nemzeti erős érzületnek.«
Andrássy gr. i. m. (80—71. l.)

Beöthy Ákos (i. m. 50.) is veszélyezett helyzetünk felismerésének tulajdonítja a királyság keletkezését s a királyra oly erős és nagy hatalom átruházását: »A mint a szabadságnak szeretete átment a magyar nemzet véérébe, ép úgy benne volt tömörülés, az egymáshoz való csatlakozás szükségének érzete, annak a souverain tekintetnek beösmérése, hogy ha a nemzet élni, megmaradni akar, fegyelemre, szerves összefoglalásra, minden erőnek egy kézben való összpontosítására van szükség.«

rályt választott — mondja Werböcy HK. II. r. — mind a törvényhozás, mint a birtokadományozás — nemesítés — hatalmát, mind a birói hatalmat az uralkodással és kormányzással együtt arra átruházta«. Egyszerűen a nemzeti akarat kitolyása és nem külső hatalom kényszere vagy államcsiny volt az államéletnek monarchikus elv szerint való újjászervezése. Így már eredete szerint szabad nemzeti intézmény, a nemzet önkényes saját alkotása a királyság mint a nemzetszervezet kiegészítője, illetve központja. A felségjogok a nemzetgyűlésről (formailag) reá háramlottak, de a nemzet-souverainitás régi eszméje és valósága mégis fennmaradt s nyilvánult főleg a királyválasztás nagy jogában, mely az összes közszabadok által az országgyűlésen gyakoroltatik, miképen előbb ezt illette a vezérek választása. E választási hatalom az egész szabad nemzet gyűlése keretében tisztán documentálta, hogy a király nem patrimonialis jogon, sem nem Isten kegyelméből, hanem a nemzet akaratából bírja az uralmat, a nemzet átruházott hatalmát bírja és gyakorolja. A királyi hatalom ezen átruházott természete egymaga is biztosítá annak folytonosan közhatalom gyanánt megmaradását, mert a mit szabad akarattal az egész nemzet ruházott át, az az egész nemzetre, az összes nemzettagokra és egész állami területre egyaránt és közvetlenül kiterjedt, az alól senki sem vonhatta el magát; másrészt ez átruházás biztosítá azon hatalom gyakorlásában a nemzetnek folytonos és hathatós befolyását is, szinte könnyen elensúlyozá a királyi abszolútizmus kifejlődését.

Csak tendentiosus vagy a dolgok felületén maradó emlékek hirdethetik, hogy alkotmányosságunkban folytonossághiány támadt a királyság első idejében, hogy Szent István és utódai a XI. és XII. századokban abszolútizmussal uralkodtak a nemzetben.

Sem formailag, sem lényegileg nem volt abszolútizmus az első Árpádok királysága sem. Erős kezű, nagy elméjű királyok nagy hatalmat nyertek ugyan a nemzettől az államélet vezetésére, mely hatalmukhoz az egyház Isten kedvező kegyelmét is csatolta; a király a souverainitás személyesítője, legfőbb haduri jog, legfőbb birói hatalom, legfőbb kormányzat nála volt, de a nemzetgyűlések utódai az országos gyűlések

fennmaradtak és résztvettek a főhatalom gyakorlásában s ezenkívül az előkelők, az állítólagos vérszerződéshez képest is — folyton résztvettek a királyi tanácsban, abból ki nem zárattak.

A jogtörténet bizonyítja, hogy már Szent István a királyi tanács kérelmére vagy megállapodása alapján hozta némely rendelkezéseit — *Consensimus petitioni totius Senatus — Decernimus nostrorum primatum conventu* — »A főemberek mind elmennek a király udvarába, mindenki elviszi oda székét s nem szünek meg a közügyeket tárgyalni.«¹⁾

Az országos gyűlések pedig továbbra is a nemzet összes szabad tagjait magukban foglalták.

Már Szent László és Kálmán korából biztos nyomára találunk az egyházas elnevezéssel «synodusok»-nak nevezett országos gyülekezeteknek (Tarczalon), melyeken a király tudtul adá rendelkezéseit, s a nép helyeslé (jóváhagyta) azokat. Biztos adataink vannak már a XII. századból, a Szent István király napján tartandó országos gyűlésekről, hol a királyok a nemzet jelenlétében bíraskodtak s a hol a királyi kormányzat elleni panaszok orvosoltattak. A királyi trón betöltésének módozata is az maradt a mi volt a vezéri méltóság betöltésénél t. i. a nemzetgyűlésen való szabadválasztás Árpád nemzetségén belül. Az ősi nemzetgyűlés intézménye már maga a trónbetöltés e módozata által is fenn kellett, hogy maradjon az azokon való személyes megjelenés köteletségével együtt.

Hogy a királyságnak átengedett hatalmak folytán az országos gyűlések előbbi jelentőségüket nem tarthatták meg, az természetes, de hogy valóságos jogi köteletséget képezett azok összehívása s a legnagyobb állami érdekű elhatározásoknál meghallgatásuk, hogy ilykép a királyság eleitől kezdve nemcsak morális erők, nemcsak az ősi szabadság emlékezte és vágya, hanem az alkotmányi jog által formailag is korlátozott volt, az alig szenvedhet kétséget. Alakilag és tartalmilag alkotmányos tehát az első Árpádok királysága is, habár az alkotmányosság alakításai a mai követelményeknek és felfogásnak megfelelőleg csak későbbi fejlemények, habár a törvények szövegében csak a XIII. század végén (1298) jut kifejezésre, hogy azok megalkotása az országgyűlés és a király formális közös megegyezésén alapul.

Nincs tehát szünet alkotmányosságunkban, nincs megsza-

¹⁾ Freisingeni Ottó tudósítása, l. Timon i. m. 173.

kitás annak folytonosságában, a királyság keletkezése miatt, a mi azt is mutatja, hogy nem a királyság alkotása az alkotmányosság, de örökölte és fenntartotta azt a nemzet a régi időkben, módosítván annak elveit és intézményeit, az önalkotta új nemzetorganuma a «királyság» természetének kivánalmaihoz képest.

És az ősi alkotmányosság megmaradása a királyságnak magának is elsősorban javára vált. Csak ennek köszönhető, hogy ereje és hatalma közhatalom maradt, hogy közvetlen engedelmességgel és hűséggel csatlakozott hozzá az egész nép, hogy benne a szabad nemzet saját »én«-jét látta és becsülte s a hűbériség bomlasztó elvei hatástalanul hullottak vissza a magyar királynak a királyválasztás alkalmával ismételten dokumentált átruházott nemzeti souverainitásáról.¹⁾

III. A „szent korona tana.“²⁾

Nem célunk a magyar államélet alkotmányosságának fennállását és fejlődését részleteiben, történeti adatok sokaságával megrajzolni s nyomon követni a sok százados küzdelmet, melyet azon alkotmányosságért, az ősoktól öröklött állami vagy

1) A királyi tanácsnak alkotmányszerűleg korlátozó jellegét csak a XIII. század adataiból lehet ugyan bizton felismerni, de az ősi szokás valószínűleg előbb is ilyen jelleggel ruházta fel a tanácsot. A királyválasztó-gyűlések a visszaszállt souverainitás ideiglenes birtokosai, kétségkívül jogosultak voltak a királyválasztáson túl egyéb intézkedésekre. Az országos gyűlekezetek, melyek — a hogy adataink mondják a XI—XII. századból — csak tanulságul (Testimoniumkép) hívtak össze a királyoktól, már pusztá jelenlétükkel korlátozó hatást gyakoroltak a királyi hatalom gyakorlására. A szorosan vett szabályalkotások országgyűlései természetes hogy későbbiek, hisz az ősi nemzetgyűlésekről sem tudjuk, hogy szabályokat alkottak volna. A jogalkotás tényezője e kezdetleges állapotban majdnem kizárólag a szokás s a nemzetbírák gyakorlata.

2) Szent korona-tanról, Szent korona-elméletéről szoktak beszélni, noha az nem csak tan, nem csak theoria, hanem gyakorlati államfelfogás, közjogi meggyőződés az államéletről, államhatalomról, souverainitásról, államszervezetről, azért valósággal egy közjogi rendszer, foglalat a magyar közjog folyton élő alapelveinek, tükré a magyar államélet jellemző vonásainak és sajátosságainak »A Szent korona-féle államfelfogást nem az államéletről való elvont elmélkedés teremtette meg, hanem a nemzet maga országgló tényeiben« mondja Balogh Arthur »Az államélet főjelenségei tekintettel a magyar szent korona elméletére« című jeles tanulmányában (Buda-

politikai szabadságért következetesen folytattak az egymást követő nemzedékek, elég lesz itt röviden vázolnunk az u. n. »Szent korona«-tant, »Szent korona«-féle állami felfogást, melyet méltán nevezhetnénk a »Szent korona« közjogi rendszerének is — annak bizonyságául, hogy a monarchikus principiumot mint hasonította át a nemzet ősi szabadsági felfogása, a közszabadsághoz való törhetlen ragaszkodás, mint hozta szinte tökéletes összhangba a királyi méltóság fényét, hatalmát, a népnek a főhatalomban való megmaradásával.

Kifejlődve és érvényesülve egységes közjogi felfogáskép már az Anjouk idejében¹⁾ a szent korona-féle jogi rendszer, nagy elvei és tételei uralkodnak, élnek folytonosan és egyenlő erővel a mai napig, irányt szabva a magyar nemzetélet minden tényezőjének. A szent korona-féle felfogás hű tükreben úgy tünik föl a királyság, mint a nemzetnek önmagából fejlesztett éltszerve, a szent koronában organikus egységbe olvad a nép és király, királyivá lesz a nemzet minden (szabad) tagjában és nemzetivé a királyság minden ízében, minden vonatkozásában.

a) A szent korona-féle közjogi rendszer kiindulási tétele az, hogy a szent korona személyiség, a legfőbb, tehát az igazi souverain nemzetszemély, a nemzeti hatalom alanya, vagyis a nemzet önmagát személyesíti meg Szent István koronájában. A szent korona tehát egy államfogalommal lesz, mely így elválk a szent koronától, mint külső jelképtől — klenodiumtól s létében is függetlenné lesz attól.

b) A szent korona a magyar nemzet személyesítője, az egész nép a maga nemzeti létében, egybefoglalása a magyar állam összes alkatelemeinek. A szent koronáé, ahhoz tartozik, abba kapcsolódik minden, a mi állami tényező, így:

I. a szent koronáé az államterület. A magyar államhoz tartozó országok a »szent korona országai«, a szent korona hatalma alá tartoznak. Ma is szokásos, sőt törvények-

pest, 1904). Ugyan ő jól emeli ki, hogy ez államfelfogásnak egyrészt a nemzet szabad élete szempontjából meg volt s meg van ma is a maga megbecsülhetetlen gyakorlati értéke, másrészt igen becses a magyar államiság tudományos megismerése szempontjából.

1) A szent korona mint közjogi fogalom már a XII. században kezd szerepelni, teljesen kialakul az Anjou-korszakban; és nem szűnik meg a mai napig. Ezért éppen nem fogadható el azon felfogás, mely az 1308—1608-ig terjedő időszakot nevezi el a »Szent korona«-féle államszervezet korának. (Igy Timon: »Magyar alk. és jogtört.«).

ben is használatos kifejezések ezek: »a magyar szent korona országai«, »Szent István koronájához tartozó országok«.

II. A magyar állam jogi népessége vagyis a magyar állampolgárok a Szent korona népét képezik. A szent korona tagja volt 1848 előtt minden közsabad, vagyis minden nemes (Membra Sacrae regni coronae), mint akik közvetlenül részesedtek az állam életében, a korona hatalma gyakorlásában, míg a nem nemes lakosok a nemesek útján közvetve voltak a Szent korona hatalma alatt. Az 1848. évi nagy alkotmányreform következtében, amióta az összes magyar honpolgárok képezik az egységes és megoszthatatlan magyar nemzetet, a szent korona tagságának alapját maga az állampolgári kötelek képezi, az államhatalomnak, a szt. korona hatalmának minden honpolgár egyaránt és közvetlenül alá van rendelve. A nem nemesek a nemesség közsabad-sági színvonalára emeltettek.¹⁾

III. A szent korona az igazi souverain, sem a király, sem az országgyűlés külön önmagukban nem bírják a souverainitás teljességét (csak annak némely vonásait), a valóságos állami felségiség vagy főhatalom, főuralom, a szent korona összes tagjait, vagyis a szent korona egész testét illeti meg. Király és országgyűlés együttesen a szent korona egész testét képezik (Totum corpus Sacrae regni Coronae. A királynak ki részese a souverainitásnak, nem lehet több hatalma, mint a mennyi reá a szent koronából átszállott.

IV. Minden közhatalom a szent koronából ered; az u. n. felségjogok a szent korona jogai, sem a királynak, sem a nemeseknek felsőségi jogai (földesuraság) nem patrimonialis természetűek, mert valóságos birtokosuk a korona, a kitől azt minden nemzettag származtatta (Jura Sacrae Coronae).

V. A szent korona nemcsak a terület feletti imperium birtokosa, hanem 1848-ig a hazai föld minden talpalatnyi területének főtulajdonosa is volt és az adományrendszer szerint e földbirtok szétszétadásának hatalmával birt. A szent korona hajtotta végre az ősi elvet, mely a honfoglalástól datálódik, hogy a

¹⁾ . . . »Aujourd'hui, lorsque les anciens privilèges de la noblesse sont étendues au peuple tout entier, cette designation «Membra Sacrae Coronae» s'applique á tous les citoyens hongrois, sans aucune distinction«. L. Gr. Apponyi Albert id. tanulmányát. Revue parlam. 881. 1.

mit közös erővel szereztek, abban mindnyájan részesedjenek. Az u. n. királyi jog — jus regium — az ország szent koronájának azon joghatóságát képezte, melynél fogva az összes földbirtok feletti nemzet-hatalmat érvényesíté. A királyi adományozás és a koronára visszaháramlás rendszere az ősiséggel együtt, nem más mint azon fő közjogi tétel következése, hogy a szent korona a hazai földbirtok ura. Minden szabad vagy gyökeres birtok a szent koronától közvetlenül veszi eredetét. »Sacra corona radix omnium possessionum«. »Sicut ex mari influunt et in illud iterum affluunt aquae, ita ex jurisdictione coronae, in civis patriae dimanent jura possessionaria et vicissim relebantur«. (Kelemen Insit. II. 619.)

1848 óta a szent koronának főtulajdonjogára vonatkozó jogtétel, a földtulajdon közjogias alapja megerőtlenül, az adományrendszer és ősiség eltörlésével.

VI. A szent korona a nemzet díszének és méltóságának hordozója; a királyhoz és hazához való hűséget egykép jelenti a szent korona iránti hűség. A szent korona sérelme a király és nemzet sérelmét képezi, a homály, mely a szent koronára esik, árnyat vet az egész nemzetre.

Az alkotmányosság, a király és nép között megosztott közhatalom, a teljes politikai szabadság, a nemzet és állam azonossága, az államéletnek mint nemzetéletnek felfogása u. n. organikus államfelfogás, classikus tisztasággal és következetességgel nyilatkozik ezen lényegében ma is érvényes szent korona-tanban vagy közjogi rendszerben.

II. Az ezeréves állami függetlenség.

Az alkotmányosság, mint az államélet állandó erejének kiapadhatatlan forrása, mint láttuk, oly régi, a milyen régi a nemzet léte; ezen alkotmányosság ereje tartotta meg a magyar hazát a külső szabadságban, t. i. az állami önállóságban, függetlenségben is, vagyis azon hatalmi helyzetben, a mi nélkül nincs is igazi államiság, melynél fogva sorsának ura maga volt a nemzet, idegen állami hatalmat maga fölött nem türt és el nem ismert, annak meg nem hódolt, idegen uralom alatti népekkel egygyé nem olvadt, hatalommal ily egy-ségbe nem olvasztatott.

A.

Szomszédos hatalmak uralmi vágyának kezdettől fogva kedves tárgya volt Magyarország.

A vezérek kora támadó és védelmi háborúk sorozatában folyik le, a hadiszerecsé bár nem mindig marad hű a magyar fegyverekhez, de a rettegett honfoglaló nemzet souverainitását nem érintették a néha szerencsétlen kimenetelű hadjáratok következményei.

—A midőn a keresztény hit felvételével és a királyság megalakításával a nyugathoz békességes államként csatlakoztunk, csakhamar két oldalról is veszély támadt állami függetlenségünk ellen. A római világhatalom eszméjének és a Karolingok példájának hatása alatt a hatalmas német császárok főhúrurásra törtek az új keresztény Magyarország felett. Midőn a trónjáról elüzött Péter király III. Henrik császár támogatását kérte s támogatás fejében az országot hűbérül felajánlotta, ez megragadta az alkalmat s támadó háborút indított az ország meghódítására; de dacára a végzetes ménfői csatának, dacára annak, hogy Salamon szintén hűbérül kínálta hazáját, III. Henrik halálával, Géza és László hadvezéri talentumának és bölcsességének sikerült Szent István államát függetlenségben megtartani. A német császárság uralmi törekvéseinek veszélyét csökkenti ezután az, hogy a pápaság és császárság egyetértése megbomlott s megindult a nagy versengés (investitura harc) a két világhatalom között.

Dél felől is t. i. a kelet-római—byzanci—birodalom részéről, főhúreri törekvés keletkezik Manuel császár idején, de III. Béla erős keze megghiusította a császár terveit s végleg megszüntette a görög császárság főuralmi aspirációit.

A tatárjáráskor a menekülő IV. Béla királynak húreri eskü feltétele alatt II. (Hohenstaufi) Frigyes hadi segedelmet ígért a tatárok ellen, de a császár nem tartotta, illetőleg nem tarthatta meg ígértetét s a pápa készséggel oldozta fel a magyar királyt a húréseskü alól.

A mint a császárok nem tudták fictív húreri uraságukat érvényre emelni hazánk felett, úgy nem sikerült az a szellemi világhatalomnak, a pápaságnak sem. A viszony a magyar nép és a pápaság között a koronakéréssel kezdődik. A pápaság Szent Péter húrerét látta az országban, csakugy, mint pl. Angliában, Nápolyban stb. azon címen, hogy Szent István tőle nyerte

a királyi koronát és hogy a szent király az országot »minden joggal és hatalommal a pápának ajánlotta föl«. A pápaság hol kérve, hol kérés nélkül sokszor beavatkozik az Árpádok családi vizzályaiba, de csak III. Endre korában vindicálta egyenesen az ország koronája feletti rendelkezési jogot. IV. Miklós pápa 1290-ben (IV. László után) az Anjouknak adományozta a koronát és bullában figyelmezteté »az ország mindenrendü és rangu személyeit, főként pedig azokat, akik az országra bármiféle jogot formálnak, hogy az a római egyházhoz tartozik s annak részére jövőre is teljesen és sértetlenül megtartandó«. A nemzet azonban az általa megválasztott III. Endre mellé áll, s csak őt ismeri királyául. IV. Miklós utódai V. Celestin és VIII. Bonifác ép így sikertelenül propagálták az Anjouk érdekeit, Vencel és Ottóval szemben és midőn Róbert Károlyial az Anjou-ház elérte a trónt, azt csakis az ország szabad megválasztásának, de nem a pápa hatalmának köszönhette.¹⁾ Sem az Anjouházbeli, sem egyéb későbbi királyok alatt a pápai főuralom érvényre juttatására erőteljes vagy épen sikeres kísérletek többé nem történtek, habár a pápaság támogatását főkép a török háboruk idején hazánk sokszor kérte vagy elfogadta.

B.

A vegyesházbeli királyok idején nem fenyegetik hasonló külső veszélyek az ország függetlenségét, mint az Árpádok alatt e egyes időszakokban, sőt ekkor mint nagytekintélyü birodalom, »archiregnum« s elsőrangú hatalom szerepel az, Európa államai között. A mohácsi vésztől, illetve a Habsburg-családnak a nemzet szabad akaratából történt trónrajutásától kezdve azonban nehéz idők következtek a nemzet állami létére. Nemcsak a török foglalta el a szent korona területének jelentékeny részét, nemcsak az erdélyi részek szakadtak el s mint önálló fejedelemség constituálták magukat, hanem a koronás királyok uralkodása alatt maradt, erejében és tekintélyében meggyengült nemzetrészt (a királyi Magyarország) saját királyainak beolvasztó tendenciái ellen százados küzdelembe keveredett, féltve, követelve, elismertetve, soha fel nem adva a magyar nemzeti önállóság elvét. A belső alkotmányosság ereje, mely a

¹⁾ L. Fraknoi »Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a szentszékekkel« című művét, Láncozy Gyula »Vatikáni anyagok«. (Századok, 1901.)

szent korona jogrendszerén épült, sikeresen meghiusit minden törekvést, mely az állami önállóságot megsemmisíteni és az országot a családi patrimonium színvonalára letörni, illetőleg az osztrák örökös tartományokkal egy és azonos birodalomkép kormányozni törekedett. Szinte csodálatos, hogy az erőiben meggyengített ország az államiság attributumait s jelesül a nemzeti önállást megtartani, s ismételten elismertetni képes volt; mint független, szabad ország disponált koronája felett s mint ilyen választotta királyait a Habsburgok férfinarjai közül s azoknak a királyi hitlevelekben az ország függetlensége, ősi alkotmánya, integritása sértetlen fenntartását feltételekül (Conditiones) szabta.

C.

1687.
1723. I II.
1867. XII.

A mikor a nemzet a királyválasztás jogának gyakorlását a Habsburg-ház fi-, majd három ágbeli női leszármazói javára önkényt felfüggesztette, az örökös királyságot elfogadta, souverainitását nem csonkította meg. Az örökösödési jogot megállapító törvények (1687, 1723) jelesül az u. n. magyar *pragmatica sanctio*, a nemzet szabad elhatározásából hozattak. (1900. évi XXIV. t. c.) Az uralkodó személyi azonosságának szükségképisége, mely kimondatott, nem tette egységes birodalommá az örökös tartományokat és Szent István birodalmát, ép így a trónöröklési törvényekből folyónak tekintett (1867: XII.) kölcsönös és együttes védelmi kötelezettség sem jelentette bármely idegen államuralomnak, hatalomnak való alárendelésünket. 1) Következetesen felhangzik a királyi eskü és

1) Mutilée, épuisée et divisée, la «Hongrie royale» soutient contre ses propres rois une lutte presque constante pour son indépendance et sa constitution: lutte tantôt légal tantôt armée... Dans cette interminable série de revers et de succès, la résultat finale et pourtant favorable à la Hongrie. Le dépôt sacré de son antique constitution est conservé intact: aucune défaillance à cet égard; on pourra la supprimer en fait, mais jamais on ne parviendra à rompre le fil de sa continuité légale... Apponyi i. m. 867. l.

«L'obligation de défense mutuelle ne change rien à la nature personnelle de ce lien et n'entame pas la souveraineté de l'État hongrois, car bien qu'elle soit fondée sur un traité bilatéral, l'exécution en est confiée à la bonne foi de la Hongrie, et il n'existe pas un pouvoir supérieur à celui de l'État hongrois, pour la définir ou l'interpréter». (Apponyi i. m. 636. l.)

hitlevelekben az ünnepélyes tétel az ország önállóságáról, törvényeinkben pedig a rendelkezés, hogy a magyar ügyeket Ő felsége (tehát a magyar király) magyarok tanácsával, befolyásával, a törvények szerint intézze »tam intra quam extra regna« (1741. évi XI. t.-c.). Midőn ezek dacára az ország különállása a királyi hatalom részéről súlyos sérelmeket szenved, az 1791. évi X. t.-c. szokatlanul szabatosan és ünnepélyesen declarálja és biztosítja az állami függetlenséget:

»Az ország karai és rendei előterjesztésére elismeri Ő felsége... hogy Magyarország kapcsolt részeivel együttszabad, független, semmi más népnek vagy országnak alá nem vetett ország, mely saját alkotmánya szerint kormányozandó. A törvénynek címe »De independentia Hungariae partiumque eidem adnexarum«, szavai pedig ezek »Hungaria est regnum liberum et ad totam Regiminis formam independentis, id est, nulli alteri Regno aut populo obnoxium sed pro piam habens consistentiam et Consistutionem. Proinde a legitime coronato Rege suo, propriis legibus et consvetudinibus et non ad normam aliarum provinciarum regendum et gubernandum.«¹⁾

1791. X.

D.

A nemzet önvédelmi fegyveres küzdelme után 1849-ben jogalap nélkül beállott absolutismus rövid időre teljes negatiója volt törvényes állami létünknek, belső és külső állami szabadságunknak; de 1867-ben az alkotmányos királyi hatalom és az országgyűlés, vagyis a szent korona egésze, mint szabad állam, felveszi létének legitim fonalát, helyreállítja a magyar

¹⁾ Az osztrák császári cím felvétele semminő hátrányos befolyással nem volt, nem lehetett a magyar állam önállóságára; Tezner bécsi docens ellenkező felfogását teljesen hamis okadatolással támogatja. »La Hongrie restera toujours en dehors de cet empire d'Autriche — mondja Apponyi — conservant avec son ancienne indépendance, son vieux nom de royaume de Hongrie, auquel elle n'admettra jamais qu'aucun titre soi superposé. La couronne imperiale d'Autriche sera placée à côté de la couronne royale de la Hongrie; elle ne l'englobera jamais... Jamais la royauté hongroise ne sera médiatisée, jamais autorité monarchique ne sera exercée en ce pays sauf celle du roi de Hongrie; l'empereur d'Autriche sera toujours, ou point de vue de notre droit public, un souverain étranger.«

korona országainak politikai és területi integritását; fenntartja a *pragmatica sanctio*ból folyó közösügyeket, önálló akaratelhatározással meghatározza azok intézésének a változott viszonyokhoz mért kezelési módjait. Valamint a *pragmatica sanctio* nem ismert és nem létesített valamely uralmat a magyar állam felett, nem ismer el más hatalmat a magyar ügyekben, mint a magyar államét, úgy a *pragmatica sanctio*t hitelesen kifejtő és magyarázó 1867. évi XII. törvénycikk sem (Közjogi alap.) Nem létesített ez az alaptörvény oly kötetelést, mely Ausztriát és Magyarországot egy összállamba foglalná, nem ismer közös törvényhozó hatalmat, közös törvényhozási szerveket, nem ismert közös végrehajtó hatalmat sem, csupán a két állam végrehajtó hatalmával élő némely közös szerveket létesített politikai célszerűségből. E törvény helyes értelme szerint is áll az, hogy Szent István birodalmában idegen államnak semmiféle hatóságai a nemzet és annak egyénei felett nem gyakorolhatnak hatalmat, hogy minden állami ügy, tehát a hadügy és külügy is a magyar állam *souverain* elhatározása szerint szabályozható és igazgatható, és más állam hozzájárulása nem szükséges e *souverain* elhatározásnak jogérvényességéhez. Ez a törvény a magyar nemzet-szervezet egyik legfőbb organumának, a királynak jogos hatalmkörét terjeszti, de ezzel semmit a nemzethatalomból el nem idegenít, a nemzet saját életét nem csonkítja, semmi vonatkozásban Ausztriával egybe nem olvasztja. A magyar-osztrák monarchia a *paritás* szerint való *dualismus*a (összekötetése) volt két független és különálló államnak. A jogi igazság teljes erejével ismételhetjük az 1867. évi XII. t.-c. után vagy dacára is, az 1791. évi X. t.-c. mondását: »Hungaria est regnum liberum et independens«.

E.

Az osztrák-magyar monarchia a világháborút követő események illetőleg békekötések értelmében megsemmisült. A magyar nemzetgyűlés az 1920. első törvénycikket bevezető előbeszédben ezt elismeri, illetőleg *constatálja*. Az osztrák összbirodalmi gondolat és törekvés, mely annyi aggodalmat szült hazánkban és világszerte oly sok félreértést okozott a magyar államiság és függetlenség körül, valószínűleg végkép kimúlt.

A magyar nemzetgyűlés, mint a *souverainitás* kizárólagos

képviselte megállapította, hogy Magyarországnak Ausztriával fennállott feloszthatatlan és elváaszthatatlan együtt birtoklása megszűnt. E törvény 11. §-a kimondja, hogy az osztrák-magyar közös ügyek (közös érdekű viszonyok) megszűnése folytán az 1867. XII. t.-c. és az e viszonyokra vonatkozó egyéb törvényes rendelkezések is hatályukat veszítették és a magyar államnak ősi függetlenségéből folyó szabad rendelkezése e viszonyok tekintetében is helyreállott.

A trianoni gyászos szerződés 73. cikkében Csonka-Magyarország függetlenségét illetőleg ezt olvassuk:

»Magyarország nem mondhat le függetlenségéről, csupán a nemzetek szövetségének beleegyezésével. Következésképp Magyarország kötelezi magát, hogy tartózkodni fog minden oly cselekedettől, mely közvetlenül vagy közvetve és bármely módon valamely más hatalom ügyeibe való részvétel útján függetlenségét veszélyeztetné«.

Szinte satyra a békediktatum e rendelkezése, mely a magyar népről, avagy annak egy részéről képes feltételezni egy szemernyi hajlandóságot önállósága, ősi függetlensége önkéntes feláldozására. Maga a rendelkezés azonban a souverain szabadságunkat érinti.

3. §. A magyar közjog fogalma.

Közjog alatt érthetjük azon jogtételek és jogintézmények összeségét, melyek az általános és különös magánjogokhoz nem tartoznak, melyek az egész köz- vagy nyilvános élet jogi rendjét képezik (Öffentliches Recht), de közönségesen az államjogot, vagyis az állam (köz) életének jogi rendjét, az állam szervezetét és az állami működéseket meghatározó jogi szabályok összességét értjük közjog alatt. Ez értelméhez képest a magyar közjog a magyar állami vagy nemzeti létnek minden jogi szabályozás alá vont tényeit, viszonyait, állapotait tárgyazza. Ha az államot nem mint szervesen élő összlényt, hanem mint — hatalmi intézményt fogjuk fel — a mi azonban a nemzetélet lényegének meg nem felel, azt mondhatnánk, a magyar államjog, a magyar állami főhatalom a maga jogi szabályozottságában.

A közjogot subjectiv értelemben is meghatározhatjuk. Így jelenti az a közjogból eredő, illetve a közjog által szabályozott

jogosítványok (hatalmak) összeségét. A közjogi (állami, politikai) jogosítványok alanya tulajdonkép mindig az állam, de azok nemcsak a szorosan vett állami organumok, hanem az egyes államtagok által is gyakoroltatnak, úgy, hogy egyéni jogosítványokképp tűnnek föl, noha gyakorlásuk mindig az államélet betöltése s mindig állami cél és érdek szerint kell, hogy történjék.

A közjog számos elágazással bír. Az államélet ugyanis változatosan gazdag eltérő viszonyokban és különböző működésekben. Ehhez idomulva képződik a közjog számos sajátos jellegű vidéke. A jogtudomány bizonyos ismérvek alapján elkülönítve, önálló művelés tárgyává tette a közjog elágazásait, úgy, hogy ma egy sora van a közjogi jellegű szakoknak. Itt vannak az állam igazságszolgáltatási működésének módjait megállapító eljárás (alaki) jogok, a polgári perrendtartási, azután a bünvádi eljárás jog; a perenkívüli igazságügyi eljárás joga, itt van a közigazgatási jog roppant joganyaga, mely immár külön szaktudományoknak, a szorosan vett közigazgatási és a pénzügyi közigazgatási jog tudományának lett tárgyává; itt van az anyagi büntetőjog, mely sokak szerint teljesen sui generis jog, tehát önálló jogi törzs, olyképen, mint a magán- vagy közjog, de melynek a közjogi törzshöz tartozása, tárgya, célja és természete szerint kimutatható.

Külön tudományzak foglalozik a nemzetközi közjoggal, mely az államoknak az államok társaságában való életviszonyaira és működésére vonatkozik, tehát világosan államjogi természetű szabályokat tartalmaz, de melynek sajátos viszonyok szerinti alakulása és alkalmazása méltán igényli és érdemli az önálló tudományos kifejtést.

Mindezen közjogi ágak, illetőleg azok külön szaktudományai az államéletet már bizonyos irányu, illetve bizonyos cél, tárgy szerint különleges (speciális) érvényesülésében tekintik, vizsgálják, magyarázzák, tehát feltételezik az államélet elemi összetételére, az állam alkotó tényezőire, az állami hatalom legfőbb szerveire, azoknak működésére, az államéletben elfoglalt helyzetére, egymáshoz való viszonyára általán vonatkozó jog ismeretét. Ezeket a közjogi alapismereteket nyújtja az alkotmányjog vagy legszorosabb értelemben vett közjog, mint az összes közjogi studiumoknak általános része, alapvető tana. Az alkotmányjogban az államot a

maga mivoltában, egységes egészében ismerjük, illetve tüntetjük föl, s benne az állami élet részleges érdekű jelenségeit, t. i. azokat, melyek nem hatnak vissza az állam egész viszonyaira, a központi nagy organumoknak, a souverainitás közvetlen részeseinek működésére, általában figyelem kívül hagyjuk. A mit mi itt magyar közjog vagy alkotmányjog név alatt összefoglalunk, azok a jogtételek az állami lét keletkezésének és fennmaradásának lényegesen szükséges tényezőire, azok állammá kapcsolódásának processusára, az állam lételemeit egységbe foglaló és egységesen érvényesítő centrális hatalmi szervekre, illetve a főhatalom gyakorlásának általános kihatású intézményeire vonatkoznak. Ez az a jog, a mit a németek »Staats- oder Verfassungsrecht«, a franciák »Droit public ou constitutionelle« név alatt ismernek. Ez az a jog, melynek megismerése nélkül nincs áttekintés az állam élete felett, melyre mint alapra minden különleges közjogi képzettségnek első sorban támaszkodnia kell.

4. §. A magyar közjog történeti jellege.

A magyar alkotmányjogi intézményekről is áll, a mit az angolokéiról szokás mondani, hogy »nem készültek, hanem termettek«. Más szóval alkotmányunk ősi történeti fejlemény, főelvi és tételei jórészt régóta fennállanak; azok keletkezési időpontjai gyakorta kétségtelenül meg sem állapíthatók és nem annyira írott forrásokból, mint az államélet tényezőinek gyakorlatából, szokásos eljárásából fakadtak. Az ily »történetileg fejlődött« alkotmány az egymást hosszú sorban követő nemzedékek szellemi és erkölcsi erejének, sőt érzelmi világának vívmánya, egész politikai képességének és egyéniségének eredménye. A történeti alkotmány lehet némely intézményeiben kevésbbé világos, kevésbbé szabatos, mint az egyszerű rögtönösen alkotott, rendszeres törvénybe, alkotmánylevélbe (Charta) foglalt alkotmányok, az u. n. edictalis, proclamált, engedélyezett (octroyált) alkotmányok, de értéke, ereje, szilárdsága, biztossága sokkal nagyobb mint ezeké. A történeti alkotmányjog ugyanis az illető nemzet sajátos szellemének, u. n. »geniusának« kifejezése, a nemzetéletben, a nemzetjellemben gyökerezik, abból sarjadzik, a nemzet individualitásának organikus része, attól amannak tönkretétele nélkül el sem szakítható.

A történeti alkotmányhoz — mint épen a magyar alkotmány történelme bizonyítja — mint egyénisége alkotóeleméhez, törhetlen szívóssággal ragaszkodik a nemzet, annak ősi intézményeiben jövőjének is zálogát becsüli; éber féltékenységgel öröködik annak még formalitásai felett is; szorongó érzéssel válik meg az elavultnak bizonyosodott régi közjogi intézményektől is.

A magyar alkotmányjog történeti jellege hozza magával, hogy annak helyes felfejtése, megmagyarázása, a nemzet politikai és társadalmi történelmének ismeretét feltételezi és hogy számos intézményt helyesen csakis a történettudomány világitása mellett ismerhetünk meg. Magától értetődő azonban, hogy az élő, vagyis jelenleg erőben és hatályban levő magyar közjog tana az egyes ősi eredetű jogintézmények hosszas történeti elemzésébe nem bocsátkozhatik, s történeti módszere csak abban nyilvánul (arra szorítkozik), hogy a történettudományi eredményekre való teljes figyelemmel értelmezi az intézményeknek ma is élő jogsabályait.

5. §. A magyar közjog felosztása.

A fentebb mondottak szem előtt tartásával állapítván meg a magyar alkotmányjog tárgyi körét, tankönyvünkben annak tételeit és intézményeit a következő csoportosítással fogjuk ismertetni, fejtegetni, méltatni és a mennyiben szükséges avagy célirányos, bírálni is. Az egész alkotmányjogi anyagot öt fő részre, öt könyvre osztjuk.

Az I. könyvet a jogforrások tana, vagyis azon jogsabályok összefoglalása képezi, amelyek szerint a magyar államban a jog szabványai és intézményei keletkeznek, képződnek, illetőleg alkottatnak. A jogforrások tana, mint a jogalkotás, jogalakulás szabályainak tárgyalása eminenter, sőt voltaképen egyedül az elemi államjog, alkotmányjog tudományának feladata.¹⁾

A II. könyvben a magyar állam területére és a népességére vonatkozó s az állami kötelékből eredő jogi elvek és tételekkel foglalkozunk. Itt tárgyaljuk az állampolgársági vagy honossági jogot és általában azon jogi viszony ter-

¹⁾ Tehát nemcsak a közjogi szabályokat tartalmazó külső jogforrások ismertetése az, a mit az I. könyvben adunk, de egyáltalán a jogalkotási tényezők jogalkotási működésének jogsabályait s az alkotott jog természetét, erejét fejtjük ki.

mészetét, amely a magyar állam és az állami lakosok (egyesekek vagy testületek) között fennáll és jelesül az államlakosoknak az államban biztosított, az állami hatalomhoz viszonyított jogi helyzetét, az u. n. szabadságokat vagy szabadságjogokat. Bár gáncsolják némely oldalról, azt hisszük, az elemi államjogban kell ezekkel a szabadságjogokkal is, mint tételes alakulásokkal foglalkoznunk, más tételes jogi studiumban nincs számunkra hely és egyébként is a magyar államéletre igen jellemzetesek ezen szabadságok jogi szabályozásai.¹⁾

A III. könyvben a magyar állami élet nagyhatalmu főszervét, a királyi méltóságot s illetve annak minden irányu jogállását vesszük szemügyre, lehetőleg méltatva azon ropant jelentőséget, mely a királyságnak állami életünkben, miként a történet kilencszázéves folyamán, ugyan ma is jut.

E könyvbe az 1920. I. és 1920. XVII. t.-cikk alapján létesült m. kir. kormányzói méltóság jogát is belefoglaljuk.

A IV. könyv a magyar országgyűlési jogot (parlamentari jognak is nevezik), vagyis az országgyűlés szervezetére, illetőleg annak — az állami élet minden irányu érvényesítésére vonatkozó feladatára és működésére s egyéb állami szervekhez való viszonyára vonatkozó jogszabályok összességét öleli föl.

Az 1920. I. t.-cikk alapján létező nemzetgyűlés szervezetére, hatáskörére vonatkozó lényeges jogszabályokat e könyvben párhuzamosan ismertetjük és méltatjuk.

Az V. könyvet a felelős kormány szervezetét, hatalmát, a királyhoz és országgyűléshez, kormányzóhoz és nemzetgyűléshez való helyzetét illető és még azon jogszabályok rövid fejtegetése tölti be, melyek a kormányhatalom és a különleges állásu birói hatóságok és törvényhatóságok (önkormányzat) közötti viszonyt meghatározzák.

A függelékben az 1868. XXX. t.-cikkre tekintettel röviden foglalkoznak az elszakított társországoknak az 1868. XXX. t.-cikk alapján állott autonómiájával és a *pragmatica sancti*óból eredett és az 1867. évi XII. t.-cikk által szabályozott osztrák-magyar dualizmussal is.

¹⁾ Az u. n. alkotmánylevelek is általán tartalmazzák ezen szabadságok (alapjogok) declarálását.

6. §. A magyar közjog ismeretének fontossága.

Miután az állami közélet viszonyai az összes emberi életviszonyoknak lényeges részét, a közjogi rend, az összjogrendnek nagyértékű kiegészítését képezi, természetes, hogy a közjog és jelesül az alkotmányjog ismerete nélkül a jogi tudás, a jogi készség, a jogi műveltség hiányos, egyoldalú. Ezért ma általán elismerik, hogy a közjog a jogi oktatás egyik alapvető studiuma, melyre nem kevesebb súly fektetendő, mint az általános magánjog vagy a büntetőjog ismeretére.

A mi pedig különösen a magyar közjogot illeti, ennek tanítása és megtanulása nemcsak a jogi szakoktatás postulatuma, hanem valósággal nagyjelentőségű nemzeti szükséglet. A magyar nép ezeréves küzdelmének legdrágább vívmányai a közjogi intézmények, fenntartásuk állami és nemzeti fennmaradásunk nemzeti feltámadásunk egyik fő biztosítója.

Kivánatos, hogy a nemzet milliói, lehetőleg minden magyar állampolgár birjon elemi tájékozottsággal a magyar alkotmányjogról, s így a politikai érettség legelemibb kellékével rendelkezzen. Szükséges, hogy az a közjogi tudás által táplált közjogi vagy alkotmányos érzék és önérték, amely a régi magyar nemesi nemzetet oly dicséretesen jellemezte, teljes erejével tovább éljen az állampolgári magyar nemzet minden rétegében s vele együtt erősödjék a magyar államisághoz való hűség és ragaszkodás. Ezért tanítani kell a köz- vagy alkotmányjogot a néptanodától az egyetemekig, az oktatási intézmények egész vonalán.

Magától értetődő, hogy az állami közéletben vezetésre hivatottaknak az alkotmányjog magasabbrendű, vagyis oknyomozó, tudományos és rendszeres ismeretére van szüksége, mert a létező közjogi intézmények megőrzésén túl, azoknak a fejlődő állam életviszonyaihoz mért fejlesztése is tőle függ.